

प्रज्ञा

वर्ष पहिले | अंक पाचवा | फेब्रुवारी 2025

डॉ. आंबेडकर कला व वाणिज्य
महाविद्यालय येरवडा, पुणे चे वार्तापत्र

अध्यक्ष : श्री. आनंदराज आंबेडकर | उपाध्यक्ष : डॉ. दत्ता देशकर | सचिव : श्री. संजीव बोधनकर | प्राचार्य : डॉ. गौतम बनसोडे | संपादक : प्रा. सचिन गुळीग

संपादक मंडळ : डॉ. अनिल घोलप, प्रा. सुवर्णा कांबळे | विद्यार्थी प्रतिनिधी : स्नेहल कांबळे, रतन शिंदे

संपादकीय

स्पर्धा परीक्षा आणि आव्हाने

आजच्या आधुनिक आणि स्पर्धात्मक युगात सरकारी तसेच खासगी क्षेत्रातील नोकऱ्यांसाठी स्पर्धा परीक्षांचे महत्त्व मोठ्या प्रमाणात वाढले आहे. स्पर्धा परीक्षांच्या माध्यमातून योग्य उमेदवारांची निवड केली जाते, त्यामुळे यश मिळवण्यासाठी कठोर परिश्रम, सातत्य, आणि योग्य नियोजन आवश्यक असते. मात्र, यामध्ये यश मिळवताना अनेक आव्हाने उमेदवारांसमोर उभी राहतात.

स्पर्धा परीक्षांचे महत्त्व

स्पर्धा परीक्षा ही सरकारी तसेच काही खासगी क्षेत्रातील नोकऱ्यांसाठी घेतली जाणारी निवड प्रक्रिया आहे. भारतात UPSC, MPSC, SSC, IBPS, रेल्वे, बँकिंग, पोलीस भरती, शिक्षक पात्रता परीक्षा अशा अनेक स्पर्धा परीक्षा घेतल्या जातात. या परीक्षांद्वारे प्रशासकीय अधिकारी, बँक कर्मचारी, शिक्षक, पोलीस आणि इतर शासकीय पदांवर निवड केली जाते. या नोकऱ्या सुरक्षित आणि प्रतिष्ठेच्या समजल्या जात असल्यामुळे लाखो उमेदवार या परीक्षांसाठी तयारी करतात.

स्पर्धा परीक्षांसमोरील प्रमुख आव्हाने

स्पर्धा परीक्षांमध्ये यश मिळवण्यासाठी उमेदवारांना अनेक अडचणींचा सामना करावा लागतो. त्यापैकी काही महत्त्वाच्या अडचणी पुढीलप्रमाणे आहेत:

१. कठीण स्पर्धा

स्पर्धा परीक्षांना लाखो उमेदवार बसतात, परंतु यशस्वी होणाऱ्यांची संख्या अत्यल्प असते. जसे की UPSC परीक्षांसाठी दरवर्षी सुमारे दहा लाख उमेदवार अर्ज करतात, पण अंतिम यादीत काहीशे जणांचा समावेश होतो. त्यामुळे यश मिळवण्यासाठी अतिशय परिश्रम आणि तयारी आवश्यक आहे.

२. विस्तृत अभ्यासक्रम

स्पर्धा परीक्षांचा अभ्यासक्रम मोठा आणि व्यापक असतो. इतिहास, भूगोल, राज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, गणित, चालू घडामोडी, विज्ञान आणि तंत्रज्ञान यांसारखे विविध विषय अभ्यासावे लागतात. त्याचबरोबर, परीक्षेचा स्वरूप सतत बदलत असल्याने अभ्यासक्रम अद्ययावत ठेवावा लागतो.

३. वेळेचे व्यवस्थापन

स्पर्धा परीक्षांसाठी तयारी करताना वेळेचे व्यवस्थापन करणे अत्यंत महत्त्वाचे असते. अनेक विद्यार्थी पूर्णवेळ अभ्यास करतात, तर काही नोकरी किंवा इतर जबाबदाऱ्या सांभाळून तयारी करतात. त्यामुळे अभ्यासाचे योग्य नियोजन करणे गरजेचे असते.

४. मानसिक दबाव आणि अपयशाचा धोका

स्पर्धा परीक्षांमध्ये अपयश येणे स्वाभाविक आहे, कारण यश मिळवण्यासाठी अनेक वेळा प्रयत्न करावे लागतात. सतत अपयश मिळाल्यास मानसिक तणाव, निराशा, आणि आत्मविश्वासाचा अभाव जाणवतो. त्यामुळे मानसिक स्थैर्य टिकवणे आणि सकारात्मक राहणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे.

५. आर्थिक अडचणी

अनेक उमेदवार खासगी कोचिंग क्लासेसचा आधार घेतात, जे महाग असतात. शिवाय, अभ्यासासाठी लागणारे पुस्तकांचे आणि ऑनलाइन कोर्सचे खर्चसुद्धा वाढत आहेत. काही विद्यार्थ्यांना नोकरी करत अभ्यास करावा लागतो, ज्यामुळे तयारीत अडथळा येतो.

यश मिळवण्यासाठी उपाय आणि रणनीती

स्पर्धा परीक्षांमध्ये यशस्वी होण्यासाठी योग्य नियोजन आणि योग्य पद्धतीने अभ्यास करणे आवश्यक आहे. त्यासाठी काही महत्त्वाचे उपाय पुढीलप्रमाणे आहेत:

१. अभ्यासाचे नियोजन: वेळेचे व्यवस्थापन करून नियोजनबद्ध अभ्यास करावा.

२. मागील प्रश्नपत्रिकांचा अभ्यास: मागील वर्षांचे प्रश्नपत्रिकेचे विश्लेषण केल्यास परीक्षेचा स्वरूप समजतो.

३. नियमित सराव चाचण्या: ऑनलाइन आणि ऑफलाइन मॉक टेस्ट दिल्याने उत्तर लेखन कौशल्य सुधारते.

४. स्वतःला मानसिकदृष्ट्या सक्षम ठेवणे: अपयश आल्यानंतरही सकारात्मक राहणे आणि पुढील प्रयत्न करणे आवश्यक आहे.

५. योग्य मार्गदर्शन घेणे: कोचिंग क्लासेस किंवा ऑनलाइन स्रोतांचा उपयोग करून मार्गदर्शन घेणे फायद्याचे ठरू शकते.

निष्कर्ष

स्पर्धा परीक्षा उत्तरी होण्यासाठी संयम, कठोर परिश्रम, सातत्य आणि योग्य नियोजन आवश्यक असते. यामध्ये यश मिळवण्यासाठी मानसिक तयारी, वेळेचे व्यवस्थापन आणि योग्य अभ्यास पद्धती अंगीकारणे महत्त्वाचे आहे. अनेक आव्हाने असली तरी योग्य प्रयत्न केल्यास नक्कीच यश मिळू शकते. स्पर्धा परीक्षेत यश मिळवण्यासाठी हृदयस्थायी आणि सकारात्मक दृष्टिकोन आवश्यक आहे.

संपादक
प्रा. सचिन गुळीग
इतिहास विभाग
9545600535

फर्ग्युसन महाविद्यालयात असलेले विश्व मराठी संमेलन यास भेट देण्यासाठी निघालेली महाविद्यालयातील टीम

आमचा देव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे जपू जनतेला कळालं तर भारत एक दिवसात महासत्ता बनेल -

हजारो वर्षे गुलामी हजारो वर्षे लाचारी हजारो वर्षे तिरस्कार द्वेष, भेदभाव सहन करणारे आम्ही लोक.

राजे, महाराजे, वतनदार, पांडे आमकां ढमका यांची गुलामी शिक्षण नाही सन्मान नाही अधिकार नाही हक्क नाही.

इतकं सगळं आपणास डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी दिलं तुम्हाला पेक्षा आपल्या देशाचा कारभार कसा असावा देशाचा पंतप्रधान असेल किंवा साधा कामगार, मजूर अथवा शेतकरी असेल सगळे कायपुढे समान सर्वांना स्वातंत्र्य, न्याय समता आणि सर्वांना संरक्षण हे संविधानांन आपणास दिलेलं आहे.

भारताचे संविधान केवळ भारतातच नव्हे तर जगाला लोकशाही न्याय, समता, बंधुता देवू शकते मात्र अमलाबजावणी करणारे मूर्ख असल्याकारणाने अनेक समस्यांना तोंड द्यावं लागतं.

याला जबाबदार केवळ मनुवादी जबाबदार नसून भ्रष्ट, लाचार, लोभी राजकारणी आपल्या संपत्त्या टिकवण्यासाठी जनतेला विकताहेत आणि गुलाम बनवत आहेत.

आज प्रत्येक जातीचा धर्माचा राजा होतो तोही जनतेतून राजा होतो राजाला भिकाऱ्याकडे सुद्धा मतदान मागण्यासाठी पाया पडण्यास यावे लागते ही सर्वात मोठी जनतेची ताकत आहे.

सामान्य जनतेला नौकऱ्या, गाडी, बंगला, शेती, विचार, अभिव्यक्ती स्वातंत्र्य ही प्रत्येकास संरक्षण हे कोणता राजा इतकं देवू शकतो? कोणता देव देवू शकतो? हे सर्व संविधानाने मूलभूत अधिकाराने मिळते.

१९ व्या शतकात प्रगत राष्ट्रांनी शिक्षणाचा आणि विज्ञानवाचा पुरस्कार केला म्हणून ती महासत्ता बनली आणि भारताने मात्र दैववादाकडे वाटचाल केली व

विज्ञानवाद दूर केला आणि आज देश पुन्हा धर्म आणि जातीकडे वळला.

आजचे राजे अमित शहा सारखे जबाबदार पदे भूषवणारे आंबेडकर आंबेडकर काय करताय इतक्या वेळा देवाचे नाव घेतलं तर स्वर्गात मोक्ष मिळाला असता.

हे विधान विज्ञानाशी विसंगत आणि काल्पनिक विधान करणे ज्यातून काहीच नीस्पन्न होत नाही कुठे स्वर्ग कुठे मोक्ष कशाला म्हणतात हे सगळं थोडां आणि खोटं असतांना आपण अशा लोकांना वाव देतो हे असे लोक जर सत्तेत राहिले तर देश महासत्ता होण्याऐवजी २००-३०० वर्षे माघे जाईल.

म्हणतात ना अति हुशार डॉक्टर, इंजिनिअर त्यापेक्षा कमी IAS, IPS बनतील त्यापेक्षा कमी राजकारणी नेते बनतील त्यापेक्षा कमी गुंड बनतील सर्वात कमी महाराज बनतील आणि सर्वात कमी या महाराजांच्या वरील सर्व लोक पाया पडतील तर देशाचे भवितव्य काय असेल?

म्हणून जाती, धर्म, पंथ देव आणि अंधश्रद्धा या सर्व गुंडाळून ठेवून शिक्षण आणि विज्ञानाकडे नाही वळलो तर येणारा काळ हा गुलामीचाच आहे.

मानव हा केंद्रबिंदू मानून संविधान अंगीकारले लोकशाही टिकवली तरच देश महासत्ता बनेल अन्यथा पुन्हा मनुवाद्यांची गुलामी आणि नंतर दुसऱ्या देशांची गुलामी आता डोनाल्ड ट्रम्पचे जे तत्व आहेत त्यापद्धतीने भारताची सत्ता सुद्धा दुसऱ्या देशाकडे जाईल.

म्हणून वेळ हातात आहे तोपर्यंत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हेच आपले देव मानून देशाला महासत्ता बनवण्यास मदत करावी ही विनंती.

लेखक - प्रा. देविदास इंगळे

राज्यस्तरीय
आंतरमहाविद्यालयीन
वक्तृत्व स्पर्धेत
रमेश कचरे प्रथम....

पुण्यातील येरवडा येथील डॉ. आंबेडकर कला व वाणिज्य महाविद्यालयाच्या वतीने घेण्यात आलेल्या सुभेदार रामजी मालोजी आंबेडकर राज्यस्तरीय आंतरमहाविद्यालयीन वक्तृत्व स्पर्धेला विद्यार्थ्यांकडून उत्स्फूर्त प्रतिसाद मिळाला. या स्पर्धेत वरिष्ठ (पदवी) विभागातून सर परशुरामभाऊ महाविद्यालयातील रमेश कचरे या विद्यार्थ्याने प्रथम क्रमांक पटकाविला.

महाविद्यालयाचे प्रभारी प्राचार्य डॉ. गौतम बनसोडे यांच्या प्रमुख मार्गदर्शनखाली ही वक्तृत्व स्पर्धा घेण्यात आली. पीपल्स एज्युकेशन सोसायटीचे उपाध्यक्ष डॉ. डी. जी. देशकर यांच्या प्रमुख उपस्थितीत स्पर्धेचे उद्घाटन झाले. या स्पर्धेसाठी प्रा. रुपाली अवचरे, प्रा. जगदीश गाणार यांनी परिक्षक म्हणून काम पाहिले व विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शनही केले. या स्पर्धेच्या यशस्वीतेसाठी प्रा. प्रेरणा उमरखेडी, प्रा. शिवाजी मोटेगावकर, प्रा. रमेश साळुंखे यांनी विशेष परिश्रम घेतले.

या स्पर्धेत वरिष्ठ विभागातून प्रथम क्रमांक - रमेश कचरे (सर परशुरामभाऊ महाविद्यालय), द्वितीय क्रमांक - वसुधा पाटील (एच. व्ही. देसाई महाविद्यालय), तृतीय क्रमांक - ऋषिकेश शिंदे (आयटीएम महाविद्यालय, नांदेड), चतुर्थ क्रमांक - यश तांबे (डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महाविद्यालय, महाड), अतुल लोडे (शासकीय विधी महाविद्यालय, मुंबई), उत्तेजनार्थ - मयुरी कदम (डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर महाविद्यालय, महाड) याप्रमाणे विद्यार्थ्यांनी क्रमांक प्राप्त करत पारितोषिक मिळविले.

कनिष्ठ विभागातून प्रथम क्रमांक - प्रियंका जोगदंड (फर्ग्युसन महाविद्यालय), द्वितीय क्रमांक - हुराबी शेख (डॉ. आंबेडकर महाविद्यालय, येरवडा), उत्तेजनार्थ - करण ढगे (डॉ. आंबेडकर महाविद्यालय, येरवडा) यांनी या प्रमाणे क्रमांक प्राप्त केले. ही स्पर्धा शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या सहयोगाने आयोजित करण्यात आली होती. सुत्रसंचालन प्रा. डॉ. श्रेयसी परब, प्रा. सुवर्णा कांबळे यांनी केले. आभार प्रा. डॉ. वर्षारणी वाघमारे, प्रा. मंजुषा खोपडे यांनी मानले.

मृत्यूची भीती

'मृत्यू - एक अटळ सत्य' हे पुस्तक मृत्यूसारख्या अनेकदा न बोलल्या आणि सामान्यतः टाळल्या जाणाऱ्या विषयावर प्रकाश टाकते. जीवनाच्या अपरिहार्य वास्तवाला घाबरण्याऐवजी, स्वीकारण्यास आणि करण्यास मार्गदर्शन करत, हे सत्य स्वीकारून जीवन कसे समृद्ध करू शकतो, हे ते दाखवतात. आपल्याला त्याच्याशी संबंधित सर्व शक्यता समजून घेण्यास, इनर इंजिनिअरिंग सद्गुरू अनुभव सद्गुरू : लोकांना मृत्यूची भीती वाटते हा एक गैरसमज आहे. भीती मृत्यूची नसते. लोकांना अशा कोणत्याही गोष्टीची भीती वाटते ज्यासोबत ते परिचित नाहीत.

ज्या गोष्टीची तुम्हाला भीती वाटते, तुम्ही ती स्वाभाविकपणे टाळता, किंवा किमान टाळण्याचा प्रयत्न करता. जर तुम्ही या तकनि गेलात, तर तुम्ही सर्व अपरिचित गोष्टींना टाळण्याचा प्रयत्न करत आहात, नवीन काहीही घडू नये अशी खात्री करण्याचा तुम्ही खूप जास्त प्रयत्न करत आहात. लोकांनी स्वीकारलेली ही आत्मघातकी भूमिका आहे. मग ही भीती कशी दूर करायची? जर तुम्ही धाडसी किंवा साहसी झालात, तर ती जाणार नाही कारण धाडस आणि साहस या भीतीच्याच वेगवेगळ्या अभिव्यक्ती आहेत. भौतिकतेपलीकडचा आयाम मानवाच्या अंतर्गात एक जिवंत वास्तव बनेल, फक्त तेव्हाच तो भीतीपासून मुक्त होईल. पाच ज्ञानेंद्रियांद्वारे तुम्ही जे काही अनुभवता ते फक्त भौतिक आहे. तुमचे सगळे अनुभव सध्या इंद्रियांच्या जाणीवपुरतेच मर्यादित आहेत- म्हणून तुम्हाला माहीत असलेले सर्व काही केवळ भौतिक आहे. तुम्ही देवाबद्दल बोलता, तोही भौतिक आहे. तुमच्या भावना, विचार आणि प्रेम हे सर्व भौतिक आहे. जसे शरीर भौतिक आहे, तसेच मनही भौतिक आहे; कदाचित अधिक सूक्ष्म, पण तरीही भौतिक. म्हणून

तुम्हाला जीवन आणि जग, स्व आणि अस्तित्व म्हणून माहीत असलेले सर्व काही भौतिक आहे. अस्तित्वातील भौतिकता सतत धोक्यात असते कारण ती नेहमी मर्यादित सीमांमध्ये असते; ती नेहमी सीमांकित असते. जे काही सीमांकित आहे, त्याला गमावण्याची भीती नेहमीच असते. ती सतत धोक्यात असते. उदाहरणार्थ, हे भौतिक 'तुम्ही' सतत धोक्यात असते. माझी इच्छा नाही की तुमच्यावर हे ओढवावे; पण आज तुम्ही कितीही निरोगी, बलवान किंवा तरुण असलात तरी उद्या सकाळी तुम्ही मरू शकता, नाही का? कारण भौतिक सतत धोक्यात असते. कोणीही त्याला टाळू शकत नाही. जर तुमचा जीवनाचा अनुभव भौतिकतेपुरता मर्यादित आहे, तर भीती ही तुमच्या आयुष्यातील एक स्वाभाविक साथीदार असेल. तुमच्या आयुष्याकडे मागे वळून पाहा. तुम्ही शिक्षण घेता, नोकरी शोधता, लग्न करता तुमच्या आयुष्यात तुम्ही केलेल्या जवळजवळ प्रत्येक गोष्टी सुरक्षिततेच्या शोधात केल्या आहेत. सुरक्षिततेची गरज भीतीमुळे निर्माण होते. भीती ही मूलभूत भावना आहे आणि इतर सर्व काही तिच्यातूनच उदयास येते.

भीती अशा प्रकारे विकसित झाली. ती चुकीच्या संदर्भातून येत आहे कारण तुम्ही तुमचे जीवनच भौतिकतेच्या मर्यादित संदर्भात धरून ठेवले आहे. जर तुम्ही तुमचा अनुभव जीवनाच्या भौतिक मर्यादांपलीकडे नेण्याचा प्रयत्न केला, तर भीती उडून जाईल. भीतीच तुमच्या आयुष्यात अस्तित्वातच राहणार नाही; आणि जे अस्तित्वात नाही त्याबद्दल काहीही करण्याची गरज नाही.

प्रा. धीरज गडहरे
वाणिज्य विभाग

डॉ. आंबेडकर कला व मानेचे महाविद्यालयामध्ये माता रमाबाई यांचे जयंती उत्साहात साजरी. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. बनसोडे सरांच्या उपस्थितीत मार्गदर्शन करताना गाणार सर.

डॉ. आंबेडकर कला व वाणिज्य महाविद्यालयामध्ये जिमखाना विभाग प्रमुख डॉ. रुपेश थोपटे सरांच्या मार्गदर्शनाखाली खेळाच्या विविध स्पर्धा पार पडल्या.

फेब्रुवारी दिनविशेष

१) विज्ञानातील महिला आणि मुलींचा आंतरराष्ट्रीय दिवस साजरा केला जातो

• या दिवसाच्या माध्यमातून विज्ञान, तंत्रज्ञान, अभियांत्रिकी आणि गणित (STEM) या विषयांमध्ये महिलांची भूमिका ओळखली जाते. संयुक्त राष्ट्रांच्या महासभेने 22 डिसेंबर 2015 रोजी ठराव 70/212 पारित करून 11 फेब्रुवारी हा दिवस साजरा करण्याचा वार्षिक स्मृती म्हणून घोषित केला आहे

२) ११ फेब्रुवारी जागतिक युनानी दिवस

• समाजसुधारक आणि सुप्रसिद्ध युनानी विद्वान हकीम अजमल खान यांच्या जयंतीनिमित्त दरवर्षी 11 फेब्रुवारी रोजी जागतिक युनानी दिन पाळला जातो. हकीम अजमल खान यांना युनानी औषध भारतात आणणारा माणूस म्हणून ओळखले जाते.

३) 13 फेब्रुवारी जागतिक रेडिओ दिवस

• (फ्रेंच : Le jour mondial de la radio) हा दरवर्षी 13 फेब्रुवारी रोजी साजरा केला जाणारा आंतरराष्ट्रीय दिवस आहे. हा दिवस UNESCO ने 3 नोव्हेंबर 2011 रोजी आपल्या 36 व्या परिषदेदरम्यान नियुक्त केला होता.

४) आंतरराष्ट्रीय मातृभाषा दिवस

• आंतरराष्ट्रीय मातृभाषा दिवस हा दरवर्षी 21 फेब्रुवारीला साजरा केला जातो. युनेस्कोने 17 नोव्हेंबर 1999 रोजी हा दिवस जाहीर केला होता. पहिल्यांदा 2000 मध्ये या दिवशी आंतरराष्ट्रीय मातृभाषा दिवस साजरा करण्यात आला होता.

५) राष्ट्रीय विज्ञान दिवस

• राष्ट्रीय विज्ञान दिन हा 28 फेब्रुवारीला साजरा केला जातो. हा दिवस भारतीय भौतिकशास्त्रज्ञ सर चंद्रशेखर वेंकट रमण (सी.व्ही. रमन) यांनी लावलेल्या 'रमन इफेक्ट'च्या शोधाच्या स्मरणार्थ साजरा केला जातो.

- मसू गायकवाड, SYBA

अंधविश्वास अंधश्रद्धा

• आजचे युग हे सर्वात आधुनिक युग आहे, हे तर आपण कितीक वेळा ऐकले असेल, आज बघावे त्या गोष्टीचे तंत्रज्ञान आहे. प्रत्येक गोष्ट जेव्हा घडते किंवा घडवली जाते त्या मागे एक वैज्ञानिक कारण असते हे आपल्यांना शाकते शिकवले जाते.

• पण सकाळी जेव्हा वृतांत पत्र वाचायला घेतला कि एक न एक बातमी असतेच अंधविश्वासा मुळे हे झाले ते झाले. ह्या अंधविश्वासाच्या नादात कितेक लोक रोज मरण पावतात. मला माहित नाही का आणि कसे पण जेव्हा टी.वी वर बातम्या लागतात आणि जेव्हा काही अंधविश्वासा बदल दाखवतात तेव्हा मोठी शिकलेली माणसे ह्या अंधविश्वासाला बळी पडतात माहित नाही का.

• पण मला तर टी.वी वर जेव्हा अंधविश्वास पसरवत नारे डोंगी दाखवले कि त्यांचे कृत्य बगूनच हसायला येते कोणी कुंकू काय उडवते राख काय फेकतात, झाडू ने झपाटतात आणि वेड्या सारखे ओरडतात. माझे तर हे सगळे बगून हसून-हसून पोट दुखते.

• आपल्या घरचे आपल्यांना नेहमी चांगल्या गोष्टी सांगतात पण माहित नाही का? ह्या अंधविश्वासाच्या गोष्टी आपल्या घरा मधूनच सुरू होतात घरी काही आणल कि नजर काढतात, रस्त्यावर मांजर गेली तर रस्ता अलौडून जात नाही, कावला घरा वरून गेला आणि ओरडला कि घरी कोणी तर येणार असे अंधविश्वास आपण ऐकले असतील आणि नकळत आपण ते मानतो.

• एक गोष्ट मी ऐकली होती ती म्हणजे एका गाव मदे लग्न होत आणि साहजिक आहे जिथे लग्न असणार त्या घरा मदे लोकांचा गोंधळ असतो, ज्या घरा मदे लग्न होते त्यांनी एक मांजर पाळली होती. जेव्हा ब्राम्हण पूजा करत असताना ती मांजर तिथे फिरत होती, त्या मांजरीने तिथे असलेल्या वस्तूचे काही नुकसान करू नये म्हणून त्या ब्राम्हणने मांजरीला बांधायला सांगितले. मग काय लोकांनी हे पाहिले आणि मांजरीला का बांधले हे कारण न समजता त्यांनी आपल्या मनात घेतले कि लग्नाच्या वेळेस मांजरीला बांधणे गरजेचे असते आणि आपण सुद्धा अश्या गेर समजुतीची शिकार बनतो आणि अंधविश्वासाला बळी पडतो.

• काही माणसे अगदी साथी भोळी असतात आणि ह्याचा फायदा डोंगी पाखंडी बाबा लोक घेतात आणि त्याच लोकांना ह्याच अंधविश्वासाच्या सहायाने घाबरवतात आणि त्यांना काही हि करून फसवतात आणि भोले-भाबडे लोक त्यांच्या डोंग चाळीत सापडतात.

• प्रत्येक गोष्ट हि खोटी नसते, आणि प्रत्येक गोष्ट खरी हि नसते. म्हणूनच योग गोष्टींवर विश्वास दाखवा आणि अंधविश्वास पाळू हि नका आणि कोणाला पाळू हि देऊ नका.

स्नेहल कांबळे
SYBA

पाणी असले तर काय होवू शकते:

एक दिवस सकाळी वर्तमानपत्र वाचत असतांना एका बातमीने माझे लक्ष आकर्षित केले. ती बातमी होती गुजराथमधली. या राज्याने आपला पाणी प्रश्न बऱ्याच प्रमाणात सोडवला अशी ती बातमी होती. ती वाचून मी अस्वस्थ झालो. महाराष्ट्रात गुजराथच्या मानाने जास्त पाऊस पडत असतांना सुद्धा महाराष्ट्र पाण्यासाठी झगडतो आहे आणि गुजराथ पाणी प्रश्न मार्गी लावतो याचे आकलनच होईना. मी माझ्या दोन मित्रांना फोन केला आणि त्यांचेशी चर्चा करून गुजराथचा १० दिवसांचा दौरा आखला. आम्ही गुजराथमधील १० ते १५ गावांना भेटी दिल्या. गावकऱ्यांशी चर्चा केली आणि त्यांनी केलेल्या कामाची प्रत्यक्ष पाहणी केली व त्या विधानातील सत्य आमच्या लक्षात आले. काय केले हो त्यांनी?

प्रत्येक गावातील गावकरी एकत्र आले. त्यांनी आम्ही आमच्या कामामध्ये जात, धर्म, आर्थिक स्थिती यांचा विचार न करता गावासाठी काम करू अशी शपथ घेतली. त्यांनी गावातील नाले मोजले. त्या नाल्यांचे खोलीकरण आणि रुंदीकरण केले, माथा ते पायथा चेक डॅम्स बांधले आणि गावातले पाणी गावातच अडवले. त्यांनी राज्यात जवळपास ५ लाखांचे वर चेकडॅम्स बांधले. हे काम करण्यासाठी त्यांनी लोकवर्गणी जमा केली, तिचा काटकसरीने वापर केला व यश पदरी पाडून घेतले. ज्यांचेजवळ वर्गणी

भरायला पैसे नव्हते त्यांनी श्रमदानाने भरपाई केली. याच्या झालेल्या परिणामांची यादी खालीलप्रमाणे देता येईल:

(१) गावातील विहीरींची पाण्याची पातळी खूप वरती आली. त्यामुळे त्या विहीरी सिंचनासाठी भरपूर पाणी देवू लागल्या. बंधान्यात जमा झालेले पाणी खाली जमिनीत उतरले व सर्वत्र भूजल पातळी वाढली. काही काही ठिकाणी तर ही पातळी १५ ते २० फूटांवर येवून पोहोचली. (२) राज्यातील सिंचनात अमाप वाढ झाली. बहुतांश शेतकरी इतके दिवस वर्षातून फक्त एकच पीक काढत असत. आता ते वर्षातून तीन पिके काढायला लागले. उन्हाळपीक खूपच वाढले. या मोसमात शेंगदाणा आणि गवत यांची लागवड वाढली. आज त्यामुळे गुजराथ शेंगदाणा तेल व दूध या उत्पादनाचे एक महत्वाचे केंद्र बनले आहे. धारा तेल आणि अमूल दूध हे राज्याचे आकर्षण बनले.

(३) राज्याच्या पीक पद्धतीत खूपच सुधारणा झाली. हलकी पिके न घेता शेतकरी दर्जेदार पिके घेवू लागले व त्यामुळे त्यांच्या आर्थिक परिस्थितीत भरपूर सुधारणा झाली. आम्ही ज्या ज्या घरी गेलो तिथे आम्हाला आर्थिक सुबत्ता दिसून आली. कोणी घराचा एक मजला चढवला, तर कोणी ट्रॅक्टर विकत घेतले. कोणी शेतीत सुधारणा केली तर काहींनी चारचाकी वाहने विकत घेतली.

(४) शेतीतली कामे वाढली, त्यामुळे मजुरीचे दर वाढले. जे लोक पूर्वी गाव सोडून शहरात गेले होते ते परत यायला सुरवात झाली. महात्मा गांधीजी खेड्याकडे चला म्हणून ओरडून सांगत होते पण त्यांचे कोणी ऐकले नाही पण आता आपणहून त्यांनी खेड्याचा रस्ता पकडला.

(५) गावातील एकी वाढली. परस्पर संबंधात चांगलीच सुधारणा झाली. एकत्र आलो तर काय होते याचे ज्ञान त्यांना प्राप्त झाले व गावांनी सहकाराची कांस धरली. जाती धर्माचा पगडा कमी झाला. एकसंघ समाज निर्मिती झाली.

(६) गावातील समृद्धी इतकी वाढली की काही शेतकऱ्यांनी कॅसल्टेट्स नेमले. त्यांना महिना २० ते २५ हजार पगार दिला. त्यांच्या सल्ल्याने शेतीत सुधारणा घडवून आणल्या. ज्या शेतात काहीच पिकत नव्हते तिथे लाखो रुपये मिळायला सुरवात झाली.

(७) या प्रयत्नात सरकारही मागे राहिले नाही. तेही पुढे आले आणि असे चेकडॅम्स बांधायला आर्थिक मदत देण्यास सुरवात केली. याला हरित क्रांती म्हणायला काय हरकत आहे ?

(८) काही समाजसेवी संस्था पुढे आल्या त्यांनी नाल्यांचे खोदकाम करण्यासाठी विनामूल्य यंत्रसामुग्री उपलब्ध करून दिली. सिमेंट कारखानदार

व लोखंड कारखानदार यांचे कडून स्वस्तात सिमेंट व सळ्या उपलब्ध करून दिल्या व सिमेंटचे बंधारे बांधायला मदत केली.

(९) या समाज सेवी संस्थांनी निव्वळ यंत्रसामुग्रीच पुरवली नाही तर सिव्हिल इंजिनियर्स पण विनामूल्य पुरविले. गावोगाव हिंडून कामाबद्दल वेळेवढी सल्लापण उपलब्ध करून दिला. त्यामुळे झालेले काम शास्त्रोक्त पद्धतीने झाले.

(१०) समाज तोच, परिस्थिती तीच, लोक तेच पण योग्य नेतृत्व मिळाले म्हणजे काय होवू शकते याचा प्रत्यय लोकांना आला. सेवाभावी संस्था समाज आणि सरकार यांचे मध्यस्थ बनले व सरकारची मदत योग्य प्रकारे समाजापर्यंत पोहोचली.

मित्रांनो, या पासून आपण काही बोध घेणार आहोत की नाही ? आपल्या राज्यात गुजराथपेक्षा जास्त पाऊस पडून सुद्धा आपले शेतकरी हलाखीचे जीवन जगत आहेत. सरकार ढिम्म आहे. नेते आपले खिसे भरण्यात गुंतले आहेत. शेतकरी जातीपातीच्या राजकारणात गुंतले आहेत. सहकारी यंत्रणा नेत्यांनी भ्रष्ट करून ठेवल्या आहेत. सेवा संस्थांचे पेंव फुटले आहे पण त्या स्वार्थात बुडालेल्या आहेत. त्यामुळे लोकांचा लोकांवर विश्वास राहिलेला नाही. ही परिस्थिती बदलण्यास आपण हातभार लावणार की नाही ?

डॉ. दत्ता देशकर
उपाध्यक्ष, PES

पीपल्स एज्युकेशन सोसायटीच्या येरवडा येथील डॉ. आंबेडकर कला व वाणिज्य महाविद्यालयात मराठी भाषा गौरव दिन उत्साहात साजरा करण्यात आला. या वेळी कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्रा. प्रेरणा उमरखेडी होत्या. प्रमुख पाहुणे म्हणून विजय भाटकर यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. या वेळी प्रा. जगदीश गाणार यांच्यासह अन्य प्राध्यापक, विद्यार्थी उपस्थित होते.

डॉ. आंबेडकर कला व
वाणिज्य महाविद्यालयात
मेहंदी स्पर्धा पार पडल्या.

महाविद्यालयामध्ये रंगोळी स्पर्धा पार पडल्या त्यातील सहभागी
स्पर्धक व मार्गदर्शक

शेतकऱ्याची व्यथा

भारत हा देश कृषिप्रधान देश असून ,जवळ जवळ 65-70 टक्के भारतीय लोकसंख्या शेतीवर अवलंबून आहेत. शेतीमुळे कृषीक्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात रोजगार निर्मिती होते.भारताच्या निर्यातीत भर पडतो.परंतु शेतकरी मात्र कधीच सुखी नसतो,

त्याचे कारण हि तसेच आहे. प्रत्येक आवश्यक त्या वस्तूचे भाव वाढत आहेत.परंतु शेतकऱ्याच्या मालाला कधीच योग्य भाव मिळत नाही . वर्षभर त्या मालाच्या उत्पादनासाठी लागणारा खर्च हा शेत मालातून मिळालेल्या उत्पन्न प्राप्तीच्या दुप्पट असतो. अशा परिस्थितीत शेतकरी खचून जातात , दरवर्षी कित्येक शेतकरी आत्महत्या करतात.

कृषी उत्पादनासाठी लागणारे बी-बियांने, नांगर, शेत कामासाठी लावलेले मजूर या सर्वांचे भाव वाढले आहे.मात्र शेवटी शेतकऱ्याला व्यापारी वर्ग काही भाव देत नाही, शेतकऱ्याकडून कमी दरात विकत घेतलेला माल बाजारात आणून त्याच शेतकऱ्यांना दुप्पट

किंमतीत विकला जातो.

काही ग्रामीण भागातील शेतकरी मुख्यतः कापूस व कांदा याचे उत्पादन जास्त प्रमाणात करतात, परंतु दरवर्षीच सरकारकडून योग्य भाव दिले जात नाही .कापसाचे भाव 10000 रु. क्विंटलच्या वर कधी जातच नाही.अशा परिस्थितीत शेतकरी कर्जबाजारी बनतो.

शेतकरी आपल्या मुला-मुलींना योग्य शाळेत शिक्षण घेण्यासाठी पाठवू शकत नाही. आज ही ग्रामीण भागात इंग्लिश मीडियम शिक्षणाची सोय नाही आणि मराठी शिक्षण ही सातवी पर्यंतच आहे , पुढच्या शिक्षणासाठी बाहेर गावी जावे लागते.त्यासाठी हि खुप समस्यांना शेतकरी मुलं सामोरे जातात ,वाहतुकीची सुविधा उपलब्ध नसते.

एवढं करून हि जेव्हा नोकरीसाठी जातात तेव्हा समजते कि , इंग्लिश मीडियम मधुन शिकलेल्यांनाच नोकरीच्या जास्त संधी उपलब्ध आहेत, आणि जे काही मराठी शिक्षणाच्या विद्यार्थ्यांसाठी 2-3 टक्के जागा असतील, तर त्या साठी ही लाखो उमेदवार अप्लाई करतात.

अशा वेळी शेतकरी कर्जबाजारी होतो , तर शेतकरी मुलं बेरोजगार होतात.

यावर उपाय काढायचा असेल तर शासनाने शेतीवर व शेतकऱ्यांवर लक्ष द्यायला हवं ,कृषी मालाला योग्य भाव द्यायला हवे!

हुरा शेख
12th वाणिज्य शाखा

अग्रेषित लेख

एखाद्या समारंभाचे फोटो बघताना माझ्या लक्षात येते की ज्याने काहीच कामे केली नाहीत असे अनेक चेहरे फोटोत आहेत. यांनी फक्त फोटोच्या वेळी उभे राहण्याचे काम केले. त्या वेळी माझे मन त्या लोकांचा शोध घेत असते, ज्यांना फोटो काढून घ्यायला सवड मिळाली नाही. ते फक्त कामच करीत राहिले.

म्हणून शत्रुघ्नाच्या कार्याकडे आपले लक्ष थोडे वेधले पाहिजे. कल्पना करा की, दोघे भाऊ वनात आहेत. श्री भरत नंदिग्रामात आहेत. चौदा वर्षेपर्यंत अयोध्येचे साम्राज्य सांभाळायचे आहे. ज्या साम्राज्याला राजा नाही असे राज्य सांभाळायचे आहे. तुम्ही राजनीतिशास्त्र कधी वाचले असेल. राजनीतिशास्त्रामध्ये राज्यावरचे सर्वात मोठे संकट अराजक हे आहे. म्हणून एखादा राजा मरण पावल्यावर त्याचा अग्निसंस्कार करण्यापूर्वी नवीन राजाचे नाव घोषित करावे लागते. राजनीतीप्रमाणे -असा एकही दिवस नसावा, ज्या दिवशी राजा नाही. अयोध्येला चौदा वर्षे राजा नाही. पादुकांची सेवा करीत श्रीभरत नंदिग्रामात बसलेले आहेत. दोघे भाऊ वनात आहेत. वडील स्वर्गाला गेले. मग अयोध्येचे राज्य चौदा वर्षे कोणी सांभाळले? ज्या ठिकाणी राजा नाही अशा ठिकाणची सेना अस्ताव्यस्त होते. काही लोक विद्रोह करतात. मंत्रिमंडळ, सेना, राज्याचा कोश हे सगळे सांभाळणे सामान्य गोष्ट नाही. रायगडावर छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या पश्चात काय काय भयानक घटना घडल्या ते शिवचरित्रात वाचा. म्हणजे एखाद्या मोठ्या माणसाच्या मृत्यूनंतर राज्यकारभार सांभाळणे किती अवघड असते ते लक्षात येईल. शत्रुघ्नाला फक्त राज्य सांभाळायचे नव्हते. घरामध्ये असलेल्या सहा महिलांना सांभाळायचे आहे. प्रत्येकीची मनोवृत्ती भिन्न आहे. कौसल्यामाता रात्रंदिवस अश्रुपात करते आहे. कैकयीमाता अंतःकरणातून दगध होती. तिला आता आपल्या कर्माचा पश्चात्ताप होतो आहे. ऊर्मिलेच्या नेत्रातील आसवांना खळ नाही. मांडवीचा पती भरत अयोध्येच्या जवळच नंदिग्रामात आहे. पण ती तिथे जाऊन पतीला भेटू शकत नाही. थोडा या परिस्थितीचा विचार करा. पण चौदा वर्षे इतक्या महिलांना सुखावत सांभाळणे ही सामान्य गोष्ट नाही. शत्रुघ्नाचे जीवन यातच अर्पित आहे. सगळे कर्तृत्व या धाकट्या भावाचे आहे. अयोध्येचे संपूर्ण राज्य आणि सेना त्याने चौदा वर्षे सांभाळली. आणि एवढे करूनही चौदा वर्षांनंतर रामचंद्र परत आले, तेव्हा त्यांच्या स्वागतासाठी शत्रुघ्न सर्वात

पुढे नाही. पुढे गुरुदेव वसिष्ठ जातात. नंतर रामांच्या पादुका घेऊन भरत जातो. भगवान राम परत आल्यानंतर सारे जण राम-भरत-भेटीचे वर्णन करतात. पण शत्रुघ्नाचे वर्णन कोणी करत नाही. ही मंडळी फोटोकरता नाहीतच. पण ते फोटोत दिसत नाहीत, म्हणून त्यांनी काही काम केले नाही असे म्हणणे कृतघ्नपणा आहे. एखादे उत्तम देवालय उभे असते. लोक त्या देवालयाच्या शिखराकडे पाहतात. भिंतीकडे पाहतात. सुंदर कलाकुसर पाहतात. पण हे सगळे मंदिर पायातल्या ज्या दगडांवरती उभे असते त्या दगडांकडे कोणाचे लक्ष जात नाही. हे पायातले दगड जर विचार करतील की आपला फोटो कधीच निघत नाही. फक्त मंदिराच्या कळसाचा निघतो, तेव्हा फोटोग्राफर आल्यावर आपण जमिनीतून बाहेर येऊ, तर ते मंदिर किती वेळ उभे राहील? इतके सुंदर मंदिर उभे आहे, कारण पायातले दगड स्वतःला गाडून त्या ठिकाणी स्थिर आहेत.

म्हणून मला तर नेहमीच वाटते की पायामध्ये गाडल्या गेलेल्या पत्थरांचा प्रतिनिधी म्हणून देवाच्या मंदिरात प्रवेश करताना आपण पायरीला प्रणाम करतो. त्याप्रमाणे रामायणाच्या मंदिरात प्रवेश करताना पहिला प्रणाम या शत्रुघ्नाला करणे फार आवश्यक आहे. कारण त्या पायाखालच्या दगडावर अयोध्येचे दिव्य वैभव उभे राहिले. आपल्या व्रताचे पालन करताना १४ वर्षात सिंहासनावर बसण्याचा क्षुद्र विचार शत्रुघ्नाच्या मनाला कधीही शिवला नाही. वनात राहून वनवासाचे नियम पाळणे सोपे आहे. नंदिग्रामात राहूनसुद्धा ते नियम पाळणे सापेक्षतेने सोपे आहे. पण रात्रंदिवस राजधानीत राहून आणि रोजच्या रोज सगळ्या राज्यव्यवहाराचा परामर्श घेऊन पुन्हा अंतःकरणाने संन्यासी राहणे हे फार कठीण आहे. आणि एवढे सगळे करून शत्रुघ्न कुठेही मीपणा मिरवत नाही.

जेव्हा आपल्याला अमुक गोष्ट मी केली असा अहंकार होईल तेव्हा शत्रुघ्नाचे स्मरण करा.

त्या पायाखालच्या दगडाला आठवा. म्हणजे आपली भारतीय संस्कृती कशी *आत्मविलोपिनी* आहे ते कळेल.

मी सगळी कामे व्यवस्थितपणे पूर्ण करीन. पण मला काहीही नको. आपल्याला हे जमेल का?

माहिती संकलन
प्रा.डॉ. रुपेश थोपटे
Physical Director

कविता

चिमुकले हात धरून
मला चालायला शिकवतात
ते माझे आई बाबा आसतात
मी काही छान केल्यावर
जे सर्वांना अभिमानाने सांगतात

ते माझे आई बाबा असतात
मला उणीव भासू नये
या साठी जे दिवसरात्र घाम गाळतात
ते माझे आई बाबा असतात
जीवनाच्या वाटेवर चालताना
जे माझ्या चुकाना सावरतात
ते माझे आई बाबा असतात
मंग लग्न झाल्यावर असं का होतं माय लेकीचं आणि
बाप लेकीचं प्रेम हे इतरांच्या इच्छानुसार बदलतं
दिल्या घरी सुखी रहा म्हणया ऐवजी
नाही जमलं तर परत ये का म्हणता येत नाही
लेक का ऐवजी तुम्हाला परकी झाली
दिल्या घरीच ती मरण पावली.....

- स्वाती गणेश नरे, SYBA

आरोग्य

हिमोग्लोबिन

हिमोग्लोबिन म्हणजे काय :

हिमोग्लोबिन हे तांबड्या पेशीमधील प्रोटीन Molecule असून ते फुफ्फुसांकडून ऑक्सिजन शरीरातील उतींना पुरवण्याचे आणि उतींकडील कार्बनडॉय ऑक्साईड पुन्हा फुफ्फुसांकडे पोहचवण्याचे महत्त्वपूर्ण कार्य करतात. पोषकतत्वांच्या कमतरतेमुळे रक्तातील हिमोग्लोबिनचे प्रमाण कमी होते. खाण्यात लोहाची कमतरता असल्यामुळे हे प्रमाण कमी होते. हिमोग्लोबिन हा रक्तातील अतिशय महत्त्वाचा घटक असून, तो आयर्न (लोह) आणि प्रोटीन (प्रथिने) यापासून बनलेला असतो.

हिमोग्लोबिन टेस्ट - HB test in Marathi :

रक्त परिक्षणाद्वारे हिमोग्लोबिनची तपासणी केली जाते. 10 ते 15 मिनिटात HB Test पूर्ण होते. हिमोग्लोबिन कमी झाल्यास रक्तातील ऑक्सीजनच्या वहनाची क्षमता कमी होते. ज्यामुळे लाल रक्त-कणिकांची (RBC रक्तातील लाल पेशींची) संख्या कमी होते आणि अनीमिया होतो. जर शरीरात हिमोग्लोबिनचा स्तर भरपूर कमी असेल तर किडनी रोग, रक्ताची कमतरता, कॅन्सर, पक्षाघात यासारखे आजार होऊ शकता. हिमोग्लोबिन कमी झाल्यामुळे चक्कर येणे, त्वचा पिवळी पडणे, सुस्ती येणे अशा समस्या येऊ निर्माण होतात.

कोणकोणत्या कारणांमुळे हिमोग्लोबिनचे प्रमाण कमी होते..? :

- अयोग्य आहाराच्या सेवनामुळे, पोषणतत्वांच्या कमतरतेमुळे मुख्यतः आहारातील लोह, ब-12 जीवनसत्व, फॉलिक एसिडच्या कमतरतेमुळे हिमोग्लोबिनचे प्रमाण कमी होते.
- जास्त प्रमाणात रक्तस्त्राव झाल्याने. उदा. अपघातामुळे, शस्त्रक्रियेवेळी रक्तस्त्राव होणे, मुळव्याध किंवा मलाशयाचा कॅन्सर, पोटाचा कॅन्सर या विकारात रक्तस्त्राव झाल्यामुळे,
- किमोथेरपी औषधांच्या दुष्परिणामातून,
- किडन्यांचे विकार उद्भवल्याने, किडन्या निकामी झाल्याने रक्तातील हिमोग्लोबिनचे प्रमाण कमी होते.

हिमोग्लोबिन वाढविण्यासाठी काय खावे व घरगुती उपाय :

हिमोग्लोबिन कसे वाढवावे याची माहिती आता जाणून घेऊया. हिमोग्लोबिन वाढविण्यासाठी बीट, काळ्या मनुका, खजूर, आंबा, पेरू, सफरचंद ही फळे खावीत. यामध्ये मोठ्या प्रमाणात लोह असते. हे रक्तातील हिमोग्लोबिनची निर्मिती करते आणि लाल रक्तकणांच्या सक्रियतेला वाढवते.

रक्तातील हिमोग्लोबिन वाढवण्यासाठीचा आहार :

हिमोग्लोबिन वाढवण्यासाठी जास्तीत जास्त हिरव्या भाज्या खाल्या पाहिजे. या व्यतिरिक्त तीळ, पालक, दूध व दुधाचे पदार्थ, अंडी, नारळ, शेंगदाणे, गुळ, मोड आलेल्या धान्यांचा रोजच्या आहारात समावेश करा यांमुळे हिमोग्लोबिनचे प्रमाण वाढेल.

लेखक: डॉ. सतीश उपलकर
माहिती संकलन: रतन शिंदे

नौकरी अपडेट

1. मुंबई उच्च न्यायालयाच्या आस्थापनेवर शिपाई पदांच्या एकूण ४५ जागा
2. आयकर विभागाच्या आस्थापनेवर स्टेनोग्राफर पदांच्या एकूण ६२ जागा
3. राष्ट्रीय कंपनी कायदा न्यायाधिकरणात विविध पदांच्या एकूण २४ जागा
4. दक्षिण पूर्व मध्य रेल्वेच्या आस्थापनेवर विविध पदांच्या एकूण ८४ जागा
5. युनियन बँक ऑफ इंडियाच्या आस्थापनेवर विविध पदांच्या २६९१ जागा
6. बँक ऑफ बडोदा यांच्या आस्थापनेवर विविध पदांच्या एकूण ५१८ जागा
7. बँक ऑफ बडोदा (BOB) मध्ये प्रशिक्षणार्थी पदांच्या एकूण ४००० जागा
8. केंद्रीय औद्योगिक सुरक्षा दलात (CISF) कॉन्स्टेबल पदांच्या ११६१ जागा

(स्पर्धा परीक्षेच्या अधिक माहितीसाठी प्रा. सचिन गुळीग 9545600535 यांच्याशी संपर्क करा)